

ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΖΟΥΡΓΟΣ

**οι ρετσίνες
του βασιλιά**

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΖΟΥΡΓΟΣ

οι ρετσίνες του βασιλιά

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 474

Ισίδωρος Ζουργός, *Οι ρετσίνες του βασιλιά*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις: Μαρία Ράμμου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη) και

Ισίδωρος Ζουργός, Αθήνα, 2019

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Οκτώβριος 2019

Κ.Ε.Τ. Γ410 Κ.Ε.Π. 727/19

ISBN 978-960-16-8463-5

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Μνήμη

*Φανής Θεοφιλίδου (1959-2018),
ιέρειας των βιβλίων*

*Σπύρου Φέγγου (1957-2018),
εικαστικού πόλεως Καλαμάτας*

*Γεωργίου Λίλη (1937-2018),
γέροντα του ξύλου και της θάλασσας*

ΛΗΡ Η βροχή, ο αέρας, η βροντή,
η αστραπή δεν είναι κόρες μου. Μαζί σας,
στοιχειά μου, δεν τα βάζω για την ασπλαχνιά σας.
Σε σας δε μοίρασα βασίλειο, δε σας είπα
παιδιά μου, εσείς δε μου χρωστάτε υποταγή.

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, *Βασιλιάς Ληρ*,
Πράξη Γ, Σκηνή 2 (μτφρ. Βασίλης Ρώτας)

Το γέλιο λοιπόν δεν έχει τίποτε το ευμενές. Μάλλον
ανταποδίδει το κακό με το κακό.

Henri Bergson, *Το γέλιο*
(μτφρ. Βασίλης Τομανάς)

Ο Ουγκώ συλλαμβάνει σωστά την ουσιαστική σχέση του
ραμπελαισιανού γέλιου με τον θάνατο [...] αντιλαμβάνε-
ται τον ιδιαίτερο δεσμό μεταξύ βρώσης-καταβρόχθισης,
γέλιου και θανάτου. Ακόμη περισσότερο κατόρθωσε να
αντιληφθεί το δεσμό μεταξύ της δαντικής κόλασης και
της ραμπελαισιανής λαυμαργίας: «Αυτός ο κόσμος που
ο Δάντης τοποθέτησε στην κόλαση ο Ραμπελαί τον χώ-
ρεσε σ' ένα κρασοβάρελο».

Μιχαήλ Μπαχτίν, *Ο Ραμπελαί και ο κόσμος του*
(μτφρ. Γιώργος Πινακούλας)

Όλα τα πρόσωπα του βιβλίου είναι γεννήματα φαντασίας, επινοημένα για τις ανάγκες της μυθιστορηματικής μυθοπλασίας. Το ίδιο φανταστικά είναι ο πύργος, το χωριό και όλη η γύρω περιοχή, όμως η χώρα είναι πραγματική και οι δυσκολίες της διακριτές και αναγνωρίσιμες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Dramatis personae	13
-----------------------------	----

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τα παλιά παλάτια	17
Το καφενείο	37
Τα βιβλία	64

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Κρυφτό στην ομίχλη	93
Ο αραβοσιτόχρους πυρετός τις νύχτες	150
Ένας καρνάβαλος μόνος	197

ΑΝΟΙΞΗ

Άνοιξη ελάχιστα ανοιχτόκαρδη	221
Έγγραφα, λουλούδια, κουδούνια	249
Κασσιανή αναμάρτητη	283

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Ένας φίλος ήρθε απόψε απ' τα παλιά	319
Καταιγίδα	361
Σκάκι	399
<i>Εκδοτικό σημείωμα</i>	449
<i>Πηγές – οφειλές</i>	451

DRAMATIS PERSONAE

Λεόντιος Έξαρχος, μηχανικός, επιχειρηματίας
Ουρανία Ζαμάνη-Έξάρχου, σύζυγος του Λεόντιου
Γαβριήλ Ζαμάνης, ιατρός, τέως βουλευτής περιφέρειας,
πατέρας της Ουρανίας

Γαβριηλία Έξάρχου, κόρη, ζει στο Λονδίνο
Ρεγγίνα Έξάρχου, κόρη, ζει στις Βρυξέλλες
Κορίνα Έξάρχου, κόρη, ζει κυρίως στην Αθήνα
Ζαχαρίας ή Μασούρης, ο τρελός του χωριού
Γρηγόρης Γκόρκας, συνέταιρος του Έξαρχου
Δούκας Γκόρκας, αρχιτέκτονας, γιος του Γρηγόρη
Μιχάλης Γκόρκας, μικρός γιος του Γρηγόρη
Παπα-Γιώργης

Φώτης ο καφετζής ή Τσιφούταρος
Τριαντάφυλλος, τεχνίτης πατωματάς
Πρόδρομος ή το Ζάρι, αργόσχολος τζογαδόρος
Βαγγέλης ο Σκουληκάς

Αναστάσης ο Γελαδάρης
Στελάρας ο Σιδεράς
Πανταζής ή Ζάκης, υλοτόμος
Μουσθένης ο επονομαζόμενος Χάρος, νεκροθάφτης
Φάνης ο Χοντρός

Σταμάτης, υλοτόμος και μουλαράς
Σπύρος, αδελφός του Μασούρη
Τασούλα, γυναίκα του Σπύρου
Γωγώ, ιδιοκτήτρια του καταστήματος ψιλικών
Πένυ, κόρη του Μουσθένη, κομμώτρια
Κούλα, γυναίκα του Φώτη
Κυρα-Βάγια, μάνα του Τριαντάφυλλου
Αντώνης Αργυρίου, παιδικός φίλος της Ουρανίας Ζαμάνη

Έγγραφα, λουλούδια, κουδούνια

Απρίλιος, εβδομάδα της Διακαινησίμου

ΓΑΠΩ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ και τον αέρα που ει-σβάλλει ανεμίζοντας τις κουρτίνες σαν να 'ναι ση-μαίες. Το καλοριφέρ είναι σβηστό, η εστία από το τζάκι σκουπισμένη από τα χέρια της γυναίκας που έρχε-ται κάθε μέρα και μας φροντίζει σαν να είμαστε η οικογέ-νειά της. Είναι μια γυναίκα μικροκαμωμένη, λιγομίλητη, που ξέρει τη δουλειά της, που μας μαθαίνει κι εμάς σιγά σιγά.

Πώς αλλάζουν οι ζωές των ανθρώπων, Ουρανία... Αν έβλεπα ένα οικογενειακό βίντεο τραβηγμένο απ' τη δική μας βιντεοκάμερα –σου την είχα πάρει δώρο στη Σιγκα-πούρη πριν τριάντα χρόνια–, θα έλεγα ότι πρόκειται για άλλον άνθρωπο. Δεν είναι ότι γέρασα δραματικά ή ότι η εμφάνισή μου έχει τόσο αλλάξει. Δεν είναι που το δέρμα μου έχει γεμίσει γεροντικές πανάδες ή ότι τα μακριά μαλ-λιά μου και τα γένια τα ανεμίζει ο αέρας όπως τις κουρτί-νες που τις παρατηρώ τώρα να ανασηκώνονται. Αυτό που κυρίως διαφοροποιεί εκείνον τον άνθρωπο της βιντεοκά-μερας απ' τον σημερινό είναι ότι απέμεινα μόνος. Σε κεί-νες τις παλιές εικόνες, τα νεαρά κορίτσια μου κάθονταν στα πόδια μου κι εσύ δίπλα μου πανταχού παρούσα, όμορ-

φη και καλοντυμένη. Ίσως θα ήταν πιο έντιμο να ομολογούσα ότι σήμερα δεν είμαι εντελώς μόνος, μιας και περιστοιχίζομαι ως το μεσημέρι από μια οικιακή βοηθό και όλη τη μέρα από έναν ακόλουθο – δεν ξέρω αν αυτή είναι η σωστή λέξη· υπηρέτης ίσως; Αν ήταν πιο μικρός στην ηλικία, θα έλεγα ο υιοθετημένος μου γιος, όμως ούτε αυτό είναι.

Πρόκειται τελικά για έναν νοήμονα ίσκιο που με ακολουθεί παντού. Είναι μια σκιά απείθαρχη, από αυτές που όταν σηκώνεις το χέρι, εκείνες ανασηκώνουν το πόδι, ή, την ώρα που ο ήλιος γέρνει, αντί να επιμηκύνονται όπως οι άλλες απ' τα δέντρα ή τα αγάλματα, αυτές κρατούν το ίδιο πάντα μέγεθος και, άκουσον άκουσον, ψιθυρίζουν. Είναι μια σκιά αλλιώτικη, απ' αυτές που σου μιλάνε, σε κρίνουν, σου κουνάνε το δάχτυλο παρ' όλο που το δικό σου χέρι είναι κατεβασμένο και σε ζαλίζουν με ερωτήσεις για την προηγούμενη ζωή σου, για τα δέντρα, τα πουλιά, τον Θεό, τις ψυχές των πεθαμένων...

Ο Ζαχαρίας είναι μια τέτοια σκιά, γι' αυτό και είναι ασύλληπτος από τον διώκτη του, βλέπε Σπύρο. Πριν τον γνωρίσω, ήταν η σκιά ενός ολόκληρου χωριού, η φωνή που ψιθύριζε αλήθειες ακόμη και τότε που όλοι έκλειναν επιδεικτικά τα αυτιά τους. Ήταν σαν αντίλαλος εικόνων σε πολλά σώματα, ακόμη και σ' αυτά που έχουν ήδη μετοικήσει, βλέπε παπα-Γιώργη. Τον είδες άραγε τον παπα-Γιώργη; Ήρθε να σε συναντήσει;

Θέλεις να σου ιστορήσω όλα των τελευταίων ημερών έτσι όπως συνέβησαν; Μεγάλη Εβδομάδα στην εκκλησία είχαμε έναν ιερέα που τον έστειλε η Μητρόπολη προσωρινά. Νέο παιδί με πτυχίο, λίγο όμως ακοινωνήτο, όπως τα περισσότερα απ' τα παιδιά που μεγάλωσε η γενιά η δική μας. Στο καφενείο έλεγαν ότι χωρίς τον παπα-Γιώργη τίποτε δε θα ήταν το ίδιο κι ότι το φετινό Πάσχα θα έμοια-

ζε σαν να 'ναι από πλαστικό, μέιντ ιν Ταϊβάν, έτσι το είπε ο Πρόδρομος.

Αν τους κατάλαβα καλά, κάτι που είμαι σίγουρος, μιας και το εννοιολογικό οπλοστάσιο όπως και οι εκφραστικές τους δυνατότητες είναι κάτω κι απ' το υπόγειο, αυτοί οι άνθρωποι ένιωσαν σαν να μην έζησαν το Πάσχα του χωριού τους αλλά σαν να το είδαν σε ντοκιμαντέρ. Σαν να είχε έρθει ένα κανάλι και να τραβούσε πλάνα ενώ οι ίδιοι, όπως μου είπαν αργότερα, ελάχιστα πράγματα αισθάνθηκαν. Κι όμως, είχαν κάνει προετοιμασίες, προσπάθησαν όντως να οργανωθούν, όχι βέβαια στο θεολογικό μέρος. Μπορεί οι περισσότεροι να είναι στη ζωή τους σκόρπιοι και αχαϊρευτοί, όμως σε ό,τι έχει να κάνει με φαγοπότι, ρετσίνα και κραιπάλη εν γένει, είναι οι καλύτεροι.

Ο Φώτης έχει επείγουσες οικονομικές ανάγκες, μιας και η Γερμανία απ' ό,τι φαίνεται του ρουφάει παρά με τη σέσουλα. Τα δυο του αγόρια, ξέρεις, προσπαθούν να στήσουν εκεί μια καινούρια ζωή. Όσπου να τα καταφέρουν, ο Φώτης και η Κούλα είναι οι αιμοδότες τους. Έτσι το αντρόγυνο αποφάσισε να μην κλείσει το μαγαζί πασχαλιάτικα αλλά να το ανοίξουν και να βγάλουν και κάτι επιπλέον για να στείλουν στη Γερμανία. Παλιά βέβαια έβγαζαν χρήματα οι της Γερμανίας κι έστελναν εδώ, αλλά αυτό τώρα άλλαξε. Έτσι που λες, σούβλισε δύο αρνιά στην πλατεία κι έστρωσε τραπέζια γύρω απ' την καρυδιά με πλαστικές καρέκλες κατά το σύνηθες. Η Κούλα έφερε και δυο ανίψια της για να τους βοηθήσουν στο πασχαλιάτικο τραπέζι.

Όποιος ήθελε να δηλώσει συμμετοχή, γραφόταν σε μια λίστα. Ένα απόγευμα μας πήρε να εξηγήσουμε στον Μουσθένη τι είναι νταμπλ ντοτ και γιατί έγραφε τα ονόματά μας σε λίστα. Ρετσίνα η δική τους φυσικά, μεζέδες διάφοροι, κόκκινα αυγά, μέχρι και τέντα έστησε ο Φώτης που τη

δανείστηκε απ' τον Τώνη τον Μπενζίνα, που την είχε να σκονίζεται σε μια αποθήκη απ' την εποχή που είχε το αναφυκτήριο κάτω στην παραλία.

Ήταν αστείο και κάπως θλιβερό να βλέπεις όλη αυτήν τη χωριάτικη επισημότητα: ο Αναστάσης με τη γυναίκα του, χτενισμένη απ' το χέρι της Πένυς, της κόρης του Μουσθένη· ο Ζάκης με γραβάτα και δίπλα η γυναίκα του με τα παιδιά του· ο Μουσθένης με την κόρη του, ο Τριαντάφυλλος και ο Βαγγέλης με τις μάνες τους· ήταν ακόμη ο Στελάρας, ο Φάνης ο τενόρος και κάποιοι άλλοι που τους έβλεπα για πρώτη φορά, δυο οικογένειες με ρίζες απ' το χωριό που ζουν μόνιμα στην Αθήνα.

Στο τραπέζι κάθισαν άνθρωποι επί της ουσίας αταίριαστοι δίχως να είναι σόι, ούτε γείτονες ή φίλοι κανονικοί, ούτε συνταξιδιώτες σε κρουαζιερόπλοιο. Όλοι τους με ρούχα άβολα και χαμόγελα κοκαλωμένα να προσπαθούν να συνυπάρξουν κάτω από ένα μεγάφωνο σκαρφαλωμένο σαν κοτσύφι στα κλαδιά της καρυδιάς. Ξέχασα να σου αναφέρω ότι η καρέκλα δίπλα μου ήταν άδεια, μιας και η Λιλιάννα, η οικιακή μας βοηθός, έχει οικογένεια και ήταν στο σπίτι της ενώ ο Ζαχαρίας ήταν μυστηριωδώς εξαφανισμένος. Στην καρέκλα δίπλα μου, που την είχα κρατήσει γι' αυτόν, παράτησα πανωφόρι, κλειδιά, τσιγάρα, κινητό, γυαλιά ηλίου, όλα αυτά τα καθημερινά άχρηστα των ζωντανών.

Τώρα που το καλοσκεφτομαι καθώς έχουν περάσει κάποιες μέρες, εκείνο το μεγάλο τραπέζι έμοιαζε με χωριάτικο γάμο: κλαρίνα και λαϊκά άσματα του σεβντά απ' τα κλαδιά της καρυδιάς, τσίκνα απ' τη θράκα που ξερόφηνε τα αρνιά, μια σαλάτα ανά δύο άτομα, κόκκινα αυγά, κάραφες με ρετσίνα, πανομοιότυπες ευχές και λόγια του αέρα, φωτογραφίες με κινητά. Το μόνο που έλειπε ήταν η νύφη κι ο γαμπρός. Κοίτα όμως πώς τα φέρνει η κακιά η ώρα.

Επειδή ο μουρλός ο Ζαχαρίας αργούσε να φανεί, ήρθε και κάθισε δίπλα μου η Γωγώ. Τα κινητά γύρω γύρω άστραφταν και βρόντηξαν κι εμένα μ' έκοψε κρύος ιδρώτας.

Έχω γεράσει πια, Ουρανία, κι έχω γίνει ευαίσθητος, βλέπε ανήμπορος. Άλλα χρόνια όλο αυτό θα το διασκέδαζα, θα τα έγγραφα όλα κανονικά και δε θα μ' ένοιαζε τίποτε απολύτως. Τι διάολο μ' έχει πιάσει και με νοιάζουν τα κουτσομπολιά απ' όλους αυτούς εκεί κάτω, τι σκέφτονται, τι λένε πίσω απ' την πλάτη μου; Αν και πέρασα την πρώτη εσωτερική μου δοκιμασία πριν από καιρό –μιλάω για τότε που κατέκτησα τη βεβαιότητα ότι κανείς από δαύτους στο καφενείο δε μ' αγαπάει–, παρ' όλα αυτά με τυραννάει συνέχεια το τι λένε, τι μουρμουρίζουν, τι βάζουν με το μυαλό τους που γεννάει φήμες-τέρατα.

Έγινα απ' ό,τι φαίνεται τυπικός εκπρόσωπος μιας μικρής κοινωνίας ή, για να λέμε τα πράγματα με τ' όνομά τους, έγινα ένας χωριάτης που θεωρεί καθήκον και υποχρέωσή του να κρατάει την εικόνα του αλώβητη. Ποιος; Εγώ, Ουρανία, που ταξίδευα μόνος και ελεύθερος σε μητροπόλεις εκατομμυρίων ανθρώπων, που διακινδύνευα προκειμένου να ικανοποιήσω ακόμη και τις πιο ακραίες μου ορέξεις, που έπαιζα με τα χρήματα και την εξουσία όπως αυτοί τα πούλια στο τάβλι κάτω απ' τις ασθενικές λάμπες του Φώτη. Έγινα πια άνθρωπος του χωριού, αγάπη μου, έγινα γέρος κι επαρχιώτης, ένας άνθρωπος χαμηλού ορίζοντα, κοντών ονείρων και προοπτικής.

Ξέφυγα όμως πάλι απ' το θέμα. Πρέπει να είχα μείνει εκεί που είχαν σερβιριστεί οι πρώτες ρετσίνες και ο καπνός απ' τις σουβλες λικνιζόταν όπως ένα αέρινο τζίνι στα παραμύθια – χορός κι εξύψωση. Είναι σίγουρο ότι η τσίχνα, η εθνική μας ευωδιά, εισχωρούσε ακόμη και μέσα στη λακτων μαλλιών – κρίμα στην πολύωρη ορθοστασία της Πένυς.

Όπως καθόμουν, παρατηρούσα τους ομοτράπεζούς μου αριστερά και δεξιά να λεηλατούν με τα πιρούνια τους τα βραστά αυγά, τη φέτα, τη μαρουλοσαλάτα με το πολύ κρεμμύδι. Όλος ο κόσμος του Ραμπελαί, Ουρανία, όπως τον βρήκα στις σελίδες του: μασέλες που αλέθουν φαγητά και από δίπλα το κρασί, ο ιδρώτας, τα γέλια...

Κάπου διάβασα για το *risuspaschalis*, το πασχάλιο γέλιο της μεσαιωνικής γιορτής. Το λέγανε «πασχάλιο» γιατί κατά την αρχαία εκκλησία της Δύσης μόνο το Πάσχα επιτρέπονταν τα αστεία και το γέλιο. Πριν την ώρα του γέλιου όμως, βασίλευε ο καταπιόνας, η κοιλιά, τα έντερα και όλοι οι κοιλαράδες δαίμονες της γονιμότητας. Μασέλες που άλεθαν, λαιμοί που κατάπιναν, βογκητά ικανοποίησης. Όλος ο πολιτισμός του χώματος και του ποτού, θρέψη και πέψη, ιδρώτας και στύση κάτω απ' τα παντελόνια.

Δίπλα μου η Γωγώ, η οποία, για να της κοπεί η όρεξη και να μείνει στα κιλά της, κάπνιζε συνέχεια ενώ προσπαθούσε κάτω απ' το τραπέζι να μου πιάσει το χέρι. Εγώ έπινα τα ποτήρια με τη ρετσίνα το ένα μετά το άλλο. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος να γλιτώσεις από την τυραννία αυτού του κόσμου παρά να του μοιάσεις, κι ύστερα ας σε ρουφήξει, ας κυλιστείς στο χώμα γελώντας δυνατά και ξερνώντας ότι έχεις καταπιεί, κοπρίζοντας και κατουρώντας σαν τα μουλάρια που ανεβοκατεβαίνουν στα καμίνια.

Έπινα και άφηνα το χέρι μου στο δικό της. Μπροστά μου κόκκινα αυγά, η πρώτη χυμένη ρετσίνα από ένα άστοχο χέρι, κι εγώ να θυμάμαι λεπτομέρειες από εκείνη τη μοναδική νύχτα μαζί της. Σπέρμα, ιδρώτας, βογκητά, η καρδιά να χτυπάει δυνατά και ο φόβος μου ότι από στιγμή σε στιγμή θα τελειώσω πεθαίνοντας γερμένος πάνω σ' ένα άλλο σώμα, άγιος μάρτυρας ατελέσφορος στην προσπάθεια να καταλάβω τι τελικά είναι αυτή η αγάπη.

Συμβαίνει όμως καμιά φορά οι γάμοι να γίνονται κηδείες. Τον είδα να έρχεται απ' την άλλη πλευρά της πλατείας. Κούτσαινε λίγο όπως πάντα, τα παπούτσια του ήταν δίχως κάλτσες, αν και η Λιλιάννα τού έχει αφήσει καθαρά ζευγάρια στο συρτάρι. Πλησίαζε κι είχε το δεξί χέρι απλωμένο σαν να ήθελε να επιδώσει μήνυμα από μακριά, σαν να ήθελε να φωνάξει αλλά κάτι τον έπνιγε και στον παροξυσμό της αγωνίας του σήκωνε το χέρι για να τον προσέξουν.

Ο Ζαχαρίας έφτασε σε απόσταση αναπνοής απ' τις δύο σούβλες, που εκείνη την ώρα έβγαζαν τόσον καπνό λες κι είχε στήσει ο Φώτης τα αρνιά πάνω σε ενεργό ηφαίστειο. Το κορμί του χάθηκε προς στιγμή μες στους καπνούς. Ο Φάνης, που επιτηρούσε το ψήσιμο ως ειδικός ύστερα από δεκάδες γιορτές στα στρατόπεδα, του 'βαλε τις φωνές:

«Τράβα πέρα, ρε Μασούρη, θα πέσεις στη θράκα, πανάθεμά σε!»

Η σιλουέτα του Μασούρη ξαναφάνηκε. Τώρα είχε και τα δυο του χέρια απλωμένα, έμοιαζε σαν να ήταν χωμένος στον ομφαλό μιας μεγάλης πυρκαγιάς και γύρευε να γλιτώσει. Το είδωλό του κάποια στιγμή μετακινήθηκε δίπλα από τις σούβλες και στάθηκε πάνω απ' το μικρό τραπέζι όπου είχαν αφήσει το ταψί με το λαδολέμονο και το παλαικό κασετόφωνο του Φώτη, αυτό που συνδεόταν με το ηχείο που έκανε το κοτσύφι πάνω στην καρδιά.

Μισοκρυμμένος από τους καπνούς, άπλωσε το χέρι του, κάτι έκανε κι η μουσική σταμάτησε. Μαζί της κόπηκαν και οι κουβέντες και τα γέλια του τραπεζιού, έμεινε μόνο η σιγή και πολύς καπνός που κάλυπτε τα πάντα. Ακούσαμε τη φωνή του δυνατή και διαπεραστική σαν μέταλλο – οι δασκάλες του οι καμπάνες θα ήταν πολύ περήφανες για την απόδοσή του, αυτές που τις είχε τόσο αγαπήσει...

«Χωριανοί! Ο παπα-Γιώργης πέθανε, πέθανε!»

Ακούσαμε όλοι το κλάμα του Ζαχαρία.

Τις επόμενες μέρες οι παλαιότεροι κάτω στο καφενείο σχολίασαν πως ήταν η πρώτη φορά που τον είδαν να κλαίει. Βγήκαν από το στόμα του ήχοι παράξενοι, αταξινόμητοι. Ο θρήνος του ήταν κι αυτός άλογος, ανερμάτιστος, όπως οι κουβέντες του. Θύμιζε σκυλί που υποφέρει ή μοιρολόι κάποιου πουλιού που του ρήμαξαν τη φωλιά του.

Σηκώθηκα πρώτος κι έκανα τον γύρο του τραπεζιού. Τον έπιασα απ' το μπράτσο και τον ανασήκωσα, γιατί κόντευε να ακουμπήσει με το μέτωπο στη γη.

«Ζαχαρία, πάμε, σπίτι!» του είπα.

Το βράδυ μείναμε δίπλα στον πεθαμένο για να τον ξευχτήσουμε. Ήμασταν λίγοι καθώς οι περισσότεροι περίμεναν να ξημερώσει ο Θεός τη μέρα για να πάνε απευθείας στην κηδεία. Μάθαμε ότι το γλέντι στην πλατεία συνεχίστηκε, μόνο που ο Φώτης χαμήλωσε αρκετά τη μουσική. Έτρωγαν κι έπιναν την ώρα που ο Άδης είχε ξεκινήσει να μασάει κομμάτια απ' το σαρκίο του γέροντα. Ότι είχε προσπαθήσει ο παπα-Γιώργης να τους μάθει πενήντα δύο ολόκληρα χρόνια, έμοιαζε τώρα με χρησμό που κανείς ποτέ δεν τον εξήγησε. Ένας χρησμός γραμμένος στην ωμοπλάτη του αρνιού που σηκώθηκε απ' τη θράκα, έσπασε μες στους αχνούς και μοιράστηκε στα ταψιά. Τη σπάλα με τα ιερογλυφικά του χρησμού την έφαγαν τα σκυλιά του Βαγγέλη του Σκουληκά το σούρουπο.